

Ціна: 30 центів

СОНЯШНИК

РІК V

БЕРЕЗЕНЬ — 1960 — MARCH

Ч. 51

Щоб між нами не вгасало
Проміння величне,
Ти поставив «на сторожі»
Слово твоє вічне.

Леся УКРАЇНКА.

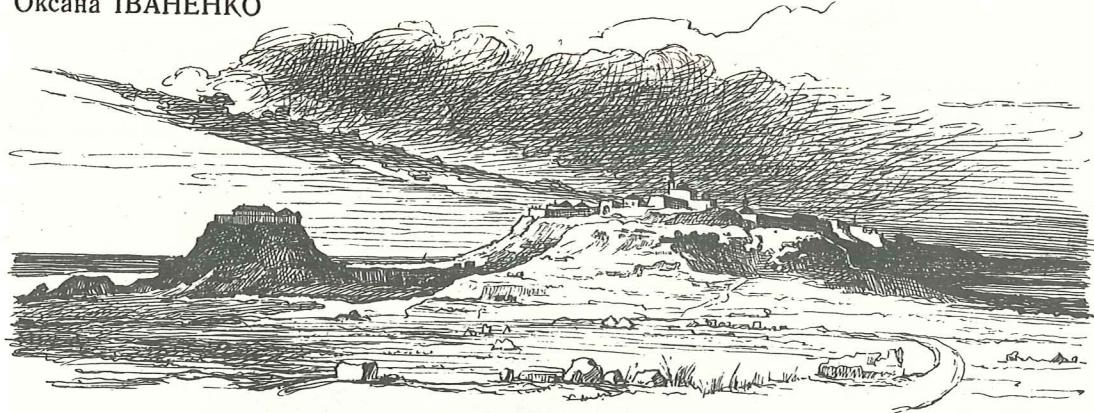

Вітер віс-повіває,
По полю гуляє.
На могилі кобзар сидить
Та на кобзі грає.
Кругом його степ, як море
Широке, синє;
За могилою могила,
А там—тільки мріє.
Сивий ус, стару чуприну
Вітер розвіває;
То приляже та послуха,
Як кобзар співає.

Т. Шевченко

ВЕРБОВА ГІЛКА

Минав жовтень місяць. У безмежних степах застогнав вітер холодний та заквилив звір голодний. Треба було поспішати, щоб переплисти сердиті примхливі осені Каспійське море, поки не припинилася навігація. Тому на останній зупинці, у маленькому степовому містечку Гур'єві, пробули лише кілька годин. Незабаром мала вийти в море рибальська шхуна, і унтер-офіцер Булатов домовився, що їх довезуть на ній до Мангишлаку — півострова на східному березі Каспійського моря. Їх було двоє — проїжджих. Утер-офіцер Булатов і доручений йому під нагляд рядовий окремого Оренбурзького батальйону Тарас Шевченко.

Булатову наказали пильно стежити за рядовим Шевченком, щоб, бува, чого не писав, нічого не малював у дорозі, щоб ані клаптика паперу, ні олівця, ні пера не тримав у кишені чи в ранці.

Нічого того й не було в Тараса.

Самий ненависний солдатський ранець за плечима, що от уже три роки носить його Тарас.

Так, за плечима вже три роки неволі. Орська фортеця, походи в пустині, плавання на Аральському морі. Та комусь там з начальства, нагорі, здалося, що ще недосить карається поет і художник Тарас Шевченко, і знову тюрма в Оренбурзі, Орську і от відправляють його в далекий форт Ново-Петровський.

У серці Тараса невисипуча туга. Не можна звикнути до неволі.

“Хоча й волі, сказати по правді, не було”, — пролітає в думках рядок з його ж вірша, написаного десь на шматочку паперу. Тарас гірко всміхається сам до себе. Тепер і цього не можна буде — пильне око наглядача не кине його й на мить.

От і зараз унтер Булатов подивився підозріло, але ж навіть йому присікатися нема до чого. Булатову німа діла та й не цікавить його, що це за людина, за віщо потрапила під “червону шапку”. Для нього, власне, це вже не людина — це арештований, засланий, покараний, яких він багато бачив у своєму житті.

Тарас весь час мовчить. Такий мовчазний, сумний, лише коротко відповідає на запитання.

Коли дісталися до Гур'єва, правда, трохи ніби ожив, колишня юнацька цікавість засвітилася в сірих очах — та одразу й погасла. Нічого цікавого не було в цьому маленькому рибальському містечку. Треба було не баритися — перекусивши хлібом і рибою, подалися до ріки Уралу влаштуватися на шхуну.

Перед ними проїхав віз з палицями.

— От для “зеленої алеї” було б, — багатозначно промовив Булатов, — а може для цього й везуть.

Тарас здригнувся. “Зеленою алеєю” звали кару шпіцрутенами. У два ряди вишиковували солдатів, давали кожному палицю в руки, покараного роздягали до половини і вели зі зв’язаними назад руками між цими рядами, і кожен з солдатів повинен був ударити його по оголоній спині палицею. Іноді присуджували тисячу ударів, іноді дві — мало хто виживав після цього...

Тарас нагнувся — одна палиця лежала на дорозі; мабуть, упала з воза. Він підняв її. То була ще свіжа гілка.

— З верби, тихо промовив Тарас. — Вербова гілка.

І вмить уявив тихий став там, ген-ген в Україні, і широкі верби похилили свої віти над ним.

Він не кинув гілки. Так і прийшов з нею до річки і в човен сів, стискаючи її в руці.

Гілка — не олівець, не перо — нею не напишеш віршів, не змалюєш малюнка. Булатов не звернув на це уваги.

От випливли в море, бурхливе, неспокійне, холодне осіннє море. Шхуну то відкидало вгору, як трісочку, то кружило, то заливало водою. Але під час плавання на Аральському морі Тарас звик і не до таких штормів. Він допомагав рибалкам, спокійний, замислений, заглиблений у свої думки. А гілочку не викинув у море, затянув за пояс під свою солдатську кирею, ніби була та вербinka з далекої рідної України.

Так і прийшов він з вербовою гілкою до Ново-Петровського форту.

Піски та піски. Ні деревця, ні зеленого кущика. Скільки око сягає — сипучі руді піски, мертвий безмежний степ. Буряни верблюжі колючі та полин — оце вся рослинність. Голі сірі скелі височать над морем. На крутій скелі, верстов зо три від моря і стоїть форт Ново-Петровський.

Скільки тобі конати там, Тарасе?

Десять гармат мусять наводити остраж на кочових казахів. Та хто там думає нападати на цю фортецю? Казахи мирно пасуть своїх верблюдовів, овець га кіз, тільки не чіпайте їхніх кибиток, та не кривдіть їх самих. Невеличка кам’яна церква височіє над іншими будовами — будинком коменданта, госпіталем, флігелями для офіцерів, казармами для рядових. Усе пофарбовано в казенний жовтий колір, і не тільки здалека а й поблизу зливається з пісками, яким ні кінця, ні краю...

— Широка моя, незамкнена тюрма, — думає Тарас, — і хоч би де деревце яке!

Він виймає вербову паличку — і втикає в землю на гарнізонному городі.

Човен, що привіз Тараса до Ново-Петровського, був останнім за той рік зв’язком з світом. Булатов здав Тараса Шевченка ротному командирові Потапову, випив на дорогу горілки і поїхав тим самим човном назад. І вже до весни ні пошти, ніяких звісток не чекати у форті.

Тарас тільки глянув на Потапова — так серце в нього і завмерло. Ніякого навіть натяку на розуміння чогось людського не було в цьому грубому червоному обличчі з низьким чолом, синім носом любителя випити, злим поглядом невиразних жовтозеленого кольору очей.

— Як ранець тримаєш! — grimнув він для першого знайомства. — Як стоїш! Я тебе вивчу стояти і відповідати як слід!

Він покликав одного із солдатів і наказав взяти Тараса Шевченка під

особливий нагляд. Цей “дядька”, як звали таких наглядачів, мусів виводити Тараса на роботу у форте, на муштру.

— От бідолаха, — зітхнув у казармі, куди привели Тараса, один із солдатів. — Одразу такому недолюдкові в лапи потрапив.

Не тільки вся рота ненавиділа Потапова, навіть інші офіцери не любили бувати в його товаристві, і тільки що не є найгірші пропияки випиваючи з ним разом після “получки”.

— Я таки зроблю з нього солдата! — похвалився, набундючившись, Потапов. І щоранку починав свої звичайні знущання.

— Виверни кишені! — гrimав він, викликавши Тараса перед строем. — Може, ти там якісь недозволені віршки чи малюнки ховаєш! Відповідай голосніше! Дивись прямо, коли начальство з тобою розмовляє. Витягни носок, ще! Ще раз! Ще!

— Дивіться, — звернув комендантову увагу один з офіцерів, дивлячись з ним у вікно на гарнізонний майдан, де відбувалося вчення, — і сміх і горе з цим Шевченком. Погляньте на його постать! Ну, просто видно, що людина зовсім не здібна до цього. Ну, аж ніскілеки не здібна.

— Вона здібна до іншого —тихо промовив комендант, закусивши сивого вуса і почервонівши від досади, від ніяковості і від безсилия.

Цей старий комендант Маєвський трохи знав, хто такий Тарас Шевченко, але поки що ніяк не міг полегшити його долі.

Форт із двома десятками офіцерів, лікарем та невеличким виселок, де жили крамарі, нагадували йому кубло змій, що стяглися сюди з найжахливіших кутків пустині. Коли й не кусають, так сичать: плітки, доноси, скарги — от їхнє сичання. Один брутальний Потапов чого вартий. А коли трохи обмежити його — одразу полетить донос за зв'язок та за потурання політичному злочинцеві Тарасові Шевченкові.

— Ну, чого ти так присікаєшся до цього нещасного Шевченка? — питали інші офіцери Потапова, — хіба ти сам не бачиш — нездібний він до цього!

Потапов випинав груди — так, він бачив, робив полковник в Оренбурзі — і кидав:

— Мені за нього на смотрі відповідати доведеться. Я з нього цей неслухняний дух виб'ю.

Це чув і комендант Маєвський.

Після чергової муштри офіцер, який дивився з комендантом у вікно, вийшов з ним на ганок.

Понурий, похмурий повертається Тарас до своєї казарми.

— А що, Тарасе, — жартома сказав йому офіцер, — краще було б, коли б тебе знову послали на морську службу або призначили в козаки?! Адже на чайках або на конях вам, запорожцям, більше до лиця, ніж у піхоті!..

Тарас трохи підвів голову, глянув на офіцера сумними очима.

— А ще краще було б мені — або зовсім на світ не родитися, або вмерти швидше, — відповів він. І дві великі слізози скотилися з його очей.

Офіцер зніяковів, а Маєвський одвернувся.

**

І там, у пустині, широкій, незамкненій Тарасовій тюрмі минають за вірюхи, та хурделиці. І приходить весна, і сонце світить на ці піски, на ці скелі.

“А у нас там зілля зеленіє, верби розпускаються, бруньками вкриваються...” — згадав Тарас, ідучи гарнізонним двором.

— Тарасе! Джолдаше Тарасе! — раптом чує він. Він обертається — молодий казах, який допомагав городникам носити воду, гукає його.

— Чого тобі, Сатангуле? — питає Тарас, підходячи до нього.

— Джолдаше Тарасе! — каже радісно Сатангул, його чорні очі сяють від задоволення. — Ти посадив палицю торік — дивись, ходімо, дивись — вона зазеленіла.

Він підводить Тараса до того місця, де Тарас торік восени увіткнув вербову паличку. Тарас дивиться, і невимовна радість охоплює його — з гілочки побігли паростки, свіжі, зелені паростки. Вона перебула страшну зиму, сніги, вітри, завірюхи і витримала все!

Сатангул дивиться на неї, як на чудо. А Тарас радий, щасливий, ніби одержав найдорожчий дарунок.

Вони обидва стоять якийсь час мовчки.

— Ходімо, Сатангуле, принесемо води та поллемо нашу вербинку, наше перше деревце. Воно витримало зиму, треба зберегти і від палючого літнього сонця пустині перше деревце!

Перше деревце у цій мертвій пустині!

**

Воно росте, перше деревце у мертвій пустині. Минають роки, і це вже зелена чудесна верба.

Минають роки. У Тараса вже борода виросла, а голова полисіла, як у старого, і так, як і раніше, виводять його на муштру. Та тільки перевели в інше місце жорсткого Потапова. Помер старий комендант Маєвський, який все таки, чим міг, полегшивав долю поета. І раптом на гарнізонному подвір'ї затупотіли швидкі дитячі ніжки, забренів ніжний дитячий сміх, залунала жіноча привітна розмова.

— Дядю Горич! Дядю Горич! — кричить маленька кучерява дівчинка і з розгону кидається на руки Тараса Григоровича.

— Справжній тобі Горич, — сміється ласково Тарас, цілує дівчинку і пригортає до себе, — дружочку мій, Наталонько!

— Казку, дядю Горич, розкажи казку! — І дівчинка показує рукою на город, де розкинула зелені віти Тарасова верба.

Це маленька Наточка Ускова, дочка нового коменданта Іраклія Олександровича Ускова, який приїхав сюди з дітьми і з дружиною Агатою Омелянівною. І Агаті Омелянівні, і Іраклію Олександровичові ще в Оренбурзі, звідки вони їхали, розповіли про Тараса його знайомі і друзі, просили, що можна зробити для нього. Обоє Ускови, люди освічені і культурні, обіцяли це й виконували, як могли. Та найбільшим щастям для Тараса були в їхнім домі діти. Увесь свій вільний час Тарас проводив з своєю улюбленицею, маленькою Наталочкою, яка, не вміючи ще вимовити “Григорович”, казала “Горич”.

— Справді, мабуть, горе мені за батька, — всміхався Тарас.

От і зараз потягла вона його на їхне любиме місце — під Тарасову вербу — а там уже чекали на них городник Сатангул із своїми братіком і сестричкою, маленькими чорнявенькими казашатами і приятель Тараса, його земляк з України, рядовий Андрій Обеременко.

— Казку, розкажи казку, дядю Горич. — Наталочка маленькими рученятами ніжно гладить Тарасову бороду.

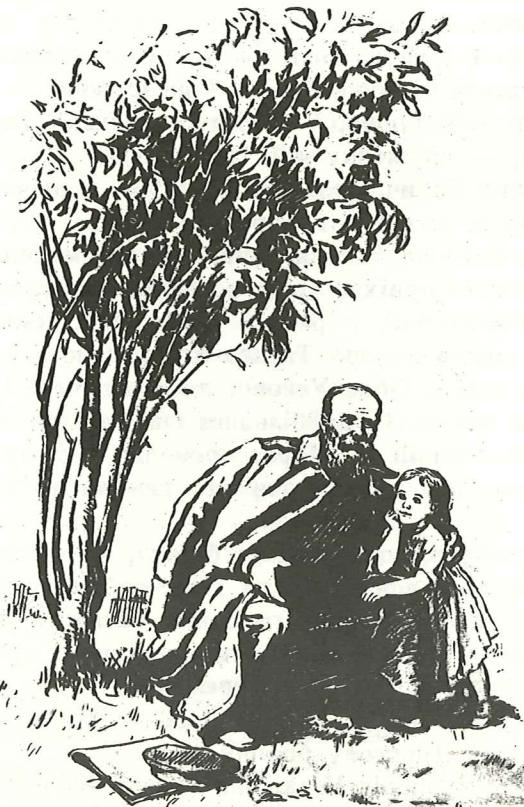
Він уже багато розповів Наталочці “казок”-спогадів про свою далеку

Україну, про її зелені гаї, Дніпро, сади, він стільки переспівав їй рідних пісень. З неменшою увагою слухали його завжди і Сатангул і маленькі кашата, а Андрій Оберемко тільки зідхне завжди та й одвернеться, щоб не побачили сліз на його добрих, ясних очах.

— Що ж розповісти тобі сьогодні, Наталочко? — спитав Тарас. — От дивлюся я на вербу і згадую стару легенду. Ти ще мала для неї, та нічого — я розповім. Був собі на світі страшний розбійник, скільки він лиха накоїв — і сказати важко; от почув він, що смерть його близько, а не хочеться і розбійникові помирати без каяття у своїх злочинах-гріхах. Довідався він, що в тому лісі живе праведний старець-пустельник. От і прийшов до того старого розбійника з величезною палицею, залином окованою. Прийшов, замірився на нього палицею та й каже: — Сповідай мене, або я уб'ю тебе. Що поробиш — смерть і старому не свій брат — треба вислухати розбійника. А той як почав розповідати усі свої злочини — аж злякався старий.

Нема, каже, й покути такої, щоб такі гріхи простилися. Іди, каже, походи три дні, а я поміркую, яку покуту на тебе накласти, щоб гріхи простилися. Прийшов за три дні розбійник: — Ну, що, святий, вигадав?

— Вигадав, — каже старий. Вивів його з лісу в поле, на високу гору, увіткнув там його страшну дубову палицю у землю і наказав розбійникові носити ротом воду з глибокого яру і поливати цю страшенну палицю, і тоді, каже, простяться тобі гріхи твої, коли з твоєї смертоносної зброї виросте дерево і плоди принесе. Сказав це старий та й пішов. Минуло кілька років. Старий і думати забув про розбійника. Якось він вийшов з лісу в поле, замислено підійшов до гори і раптом почув чудові пахощі. Він зійшов на гору і побачив прекрасне грушеве дерево, вкрите стиглими плодами, а під деревом спочиває старик з довгою до п'ят бородою... Пустельник пізнав колишнього розбійника...

Тарас з мить помовчав.

— От і моя верба виросла і зміцніла, а я все ще караюся в неволі...
— сумно додав він. — Та то ж був розбійник... А я тільки писав вірші...

Зажурено дивилися на нього і Андрій Обеременко і Сатангул, а Наталочка, хоч і не все зрозуміла, почала водити маленькою ручкою по голові й бороді "дяді Горича", щоб не журився.

— Та от з палиці, яку, може, на "зелену алею" готували, виросло таке прекрасне дерево тут у пісках, у пустині, яку, мабуть, Бог забув засіяти зіллям, — усміхнувся Тарас, — то, може, ми, люди, самі це зробимо.

— Що ви вже вигадали, Тарасе Григоровичу? — запитав Андрій Обеременко, і Сатангул присунув близче своє живе смагляве привітне лице.

— Коли виросло одно дерево, виросте ще і ще. Ми посадимо тут і груші, і верби, і персики, і абрикоси, і виноград. І вони тут мусять вирости. А людям, а дітям яка радість буде! Колись оживуть усі пустині, ріками, озерами вмиються, садами зацвітуть. Наталочка, ясочко моя, ти хочеш, щоб тут сад був, а ви, малі, хочете? — звернувся він до казашат.

— Джакси, ата Тарас, джакси!* — залепетали вони.

— Ну, тоді ходімо, Наталочко, порадимось та поговоримо з твоїм батьком. — І він пішов, надхнений великою своєю доброю думкою, — і рядки майбутніх віршів виринали в голові:

І дебрь-пустиня неполита,
Зцілющою водою вмита,
Прокинеться; і потечуть
Веселі ріки, а озера
Кругом гаями поростуть.
Веселим птаством оживуть.

**

Понад сто років минуло з того часу. Понад сто років. Тоді не було ще на світі старого діда Сатангула, а батько його ата** Сатангул жив у кибитці. Діти бігали босі й напівлі по пісках за козами та баранами, а не ходили, як тепер, до школи. Тоді й школи не було, і не було навіть цього зеленого саду, який з гордістю показують усім приїжджим школярі. Тоді тут на багато кілометрів навколо навіть жодного тонесенького деревця не було.

Насадив той сад батир*** Тарас. Він жив тут, у цих пісках, у цій колишній пустині. І його бачив батько старого Сатангула і приятелював з ним, приятелювали з ним казахи, які пасли свої отари на цих безмежних пісках, на яких лише верблюжі колючки та полинь, та ковил росли, і любили його маленькі казашата. І ата Сатангул казав своїм дітям — яка добра і прекрасна душа була у солдата Тараса, тільки не знов він, і ніхто не знов, яка то велика людина була, ото засланий солдат Тарас.

А тепер всі знають, скрізь знають, і в Україні, і поза нею. І в Казахстані, у невеличкому місті Форт Шевченко, колишньому Ново-Петровському, є школа імені Шевченка, і діти можуть повести вас у великий зелений сад, про який піклується тепер старий дід Сатангул, відомий на весь Казахстан садівник і вони з гордістю скажуть:

— Цей сад насадив Тарас Шевченко. Він жив тут. А оци стара верба — це перше дерево, що посадив він у мертвій пустині.

* Добре, батьку Тарасе, добре.

** Ата — батько.

*** Батир — богатир.

Малюнок БЕ-ША

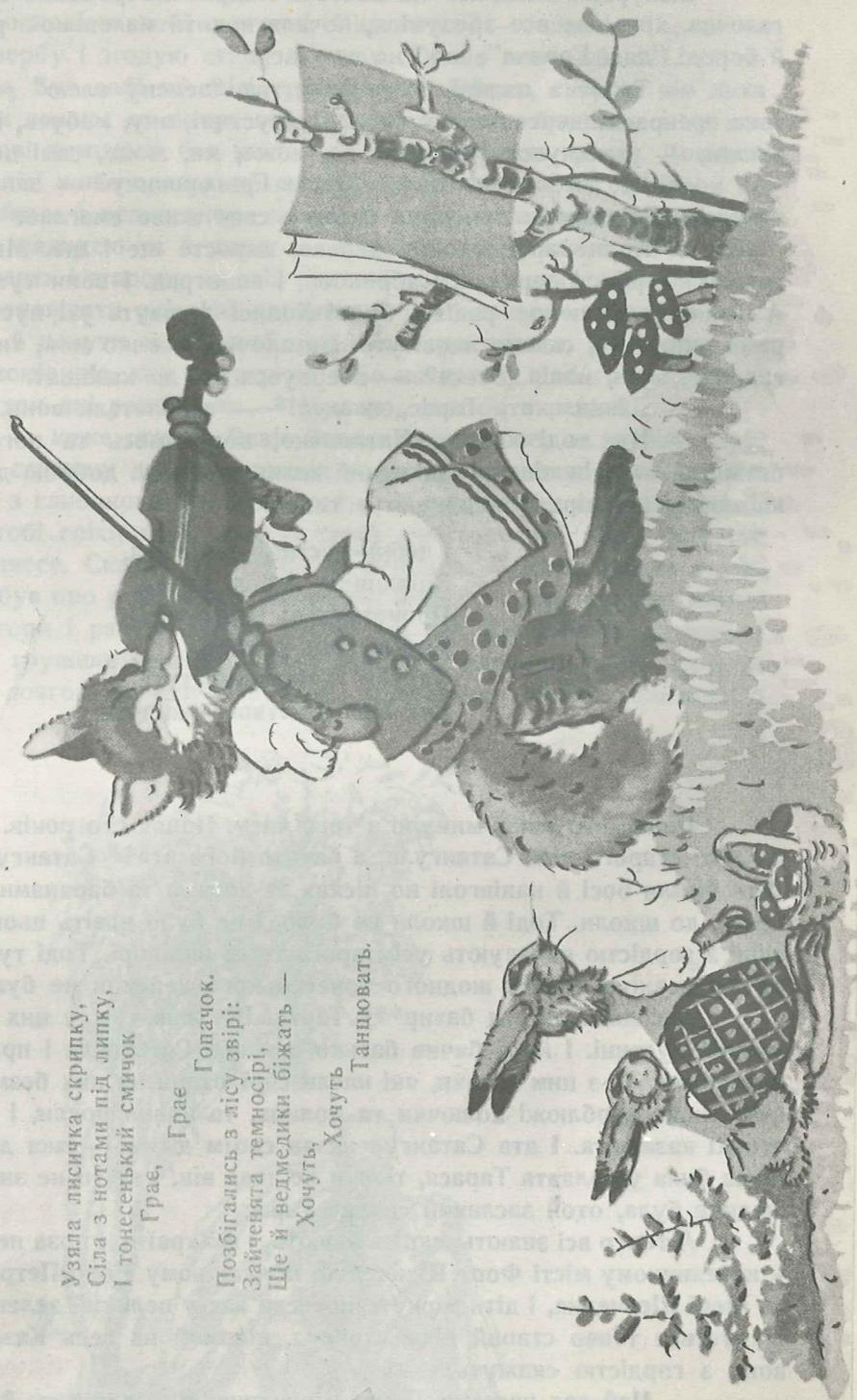
УЗЯЛА ЛИСИЧКА СКРИПКУ

Узяла лисичка скрипку,
Сіла з нотами під липку,
І тонесенький смичок
Грає,

Грає Гопацок.

Пошибгались з лису звірі:
Зайчечата темносярі,
Ще й ведмидки біжать —
Хочуть,

Хочуть Танцювати.

А вовчиця й вовченята
(аж захекались малята)
Поспішають в коло стати —
Хочутъ, Хочутъ

Танцюватъ.

Жовтга білочка біжить,
А за ней тупотить
Тупу-тупу сам Михайло —
Лісовий

Ведмідь Топтайло.

Ось беруться всі за лапки,
Хоч болять від танцю п'ятки,
А лисичка грає, грає
Та у ноти заглядає,
І тонесенький смичок

Знов Виводить
Гопачок.

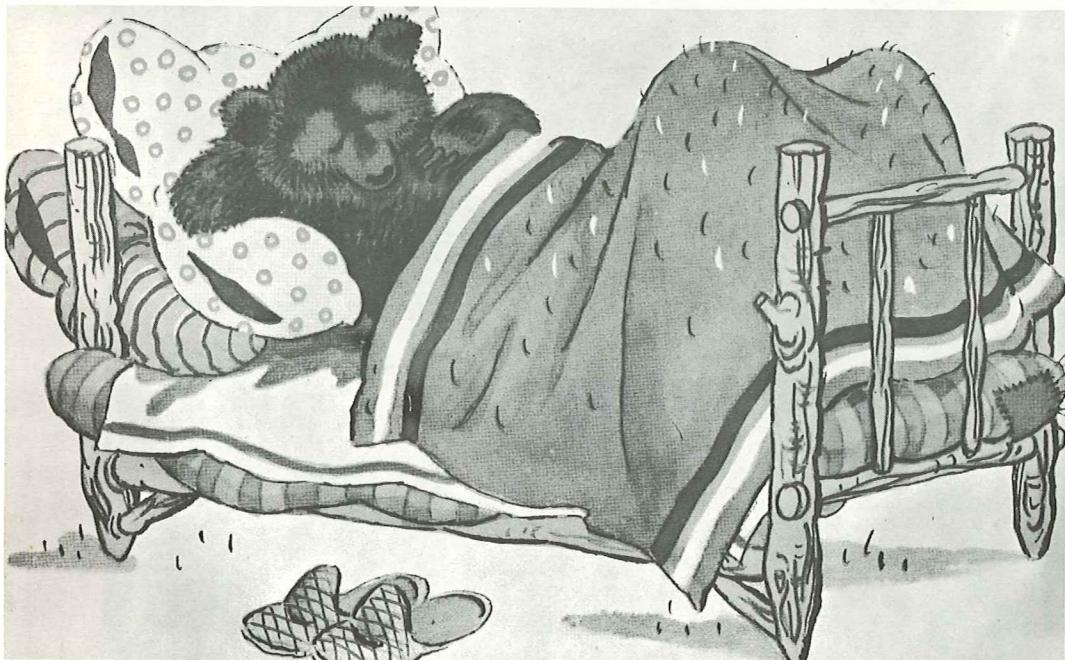

ЧОМУ ВЕДМІДЬ НЕ РОЗДЯГАЄТЬСЯ

В спеку він, у теплому кожусі,
Важко диха, стомлено дріма...
Так чому ж він теплу шубу, другі,
Навіть літом з себе не зніма?

Сам ведмідь хотів би дня одного
Зняти свою шубу, та дарма:
Під тією шубою у нього
Ні сорочки, ні штанів нема!

Петро РЕБРО

М. СИНГАЇВСЬКИЙ

ЗАЙЧЕНЯ

Я ішов додому полем
І знайшов зайчатко кволе.

Буде сіре та вухате
Жити тепер у нашій хаті.

Тепло в хаті зайченяті.
Тільки двері зачиняйте!

Малюнки БЕ-ША

ЧИ БУВАЄ ЗИМА?

Ведмідь сварився із совою:
— Ти щось наплутала, сова!
Бувають весни, літо, осінь,
Зими ж в природі не бува!
Що про зиму не чув ведмедик —
Нічого дивного нема:
Адже він, ледар, цілу зиму
В барлозі теплому дріма!

РЯБКО

У Рябка малого злого
забруднилися куці ноги.

І сміються малюки:
— Взувся цуцик в чобітки.

М. СИНГАЇВСЬКИЙ

ВІСНИКИ ВЕСНИ

ніги й сніги далеко видно.
Вітри морозом зранку дмуть.
Та сонце вигляне побідно —
Льоди на ринвах розтають.

І пробиваються струмочки
Із-під заметів снігових,
Привабно дзвоняТЬ, мов дзвіночки...
І можна гратись біля них.

Степан кораблик паперовий
Сьогодні гнав по ручаях,
Аж поки в холод вечоровий
Корма замерзла на льодах.

Ще ріки сплять в обіймах криги,
Та скоро зміняться вони:
Біжать струмки у час відлиги,
Неначе вісники весни

Валентина ТКАЧЕНКО

лелека

К. ЧЕРНИШ.

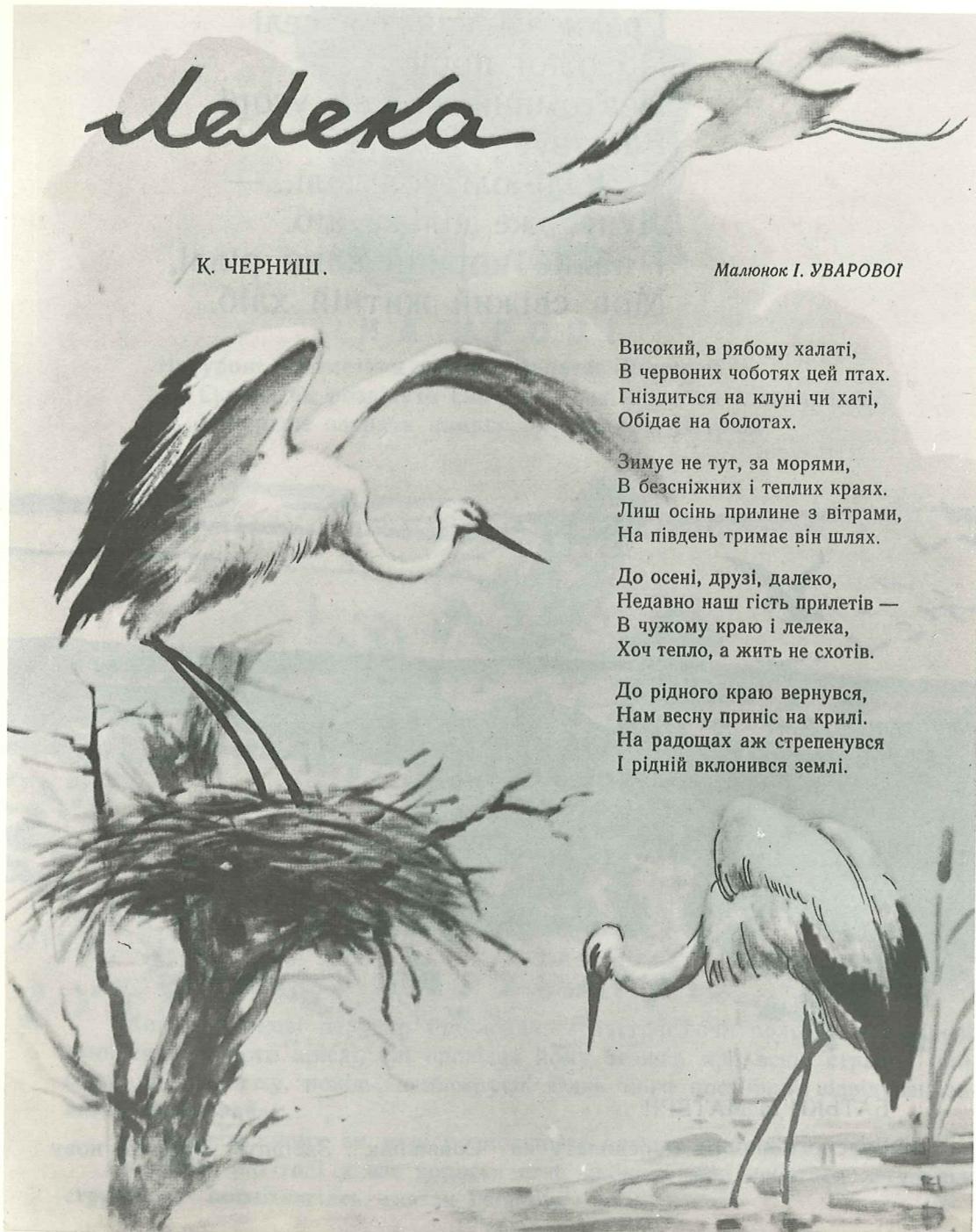
Малюнок І. УВАРОВОЇ

Високий, в рябому халаті,
В червоних чоботях цей птах.
Гніздиться на клуні чи хаті,
Обідає на болотах.

Зимує не тут, за морями,
В безсніжних і теплих краях.
Лиш осінь прилине з вітрами,
На південь тримає він шлях.

До осені, друзі, далеко,
Недавно наш гість прилетів —
В чужому kraю і лелека,
Хоч тепло, а жить не схотів.

До рідного kraю вернувся,
Нам весну приніс на крилі.
На радощах аж стрепенувся
І рідній вклонився землі.

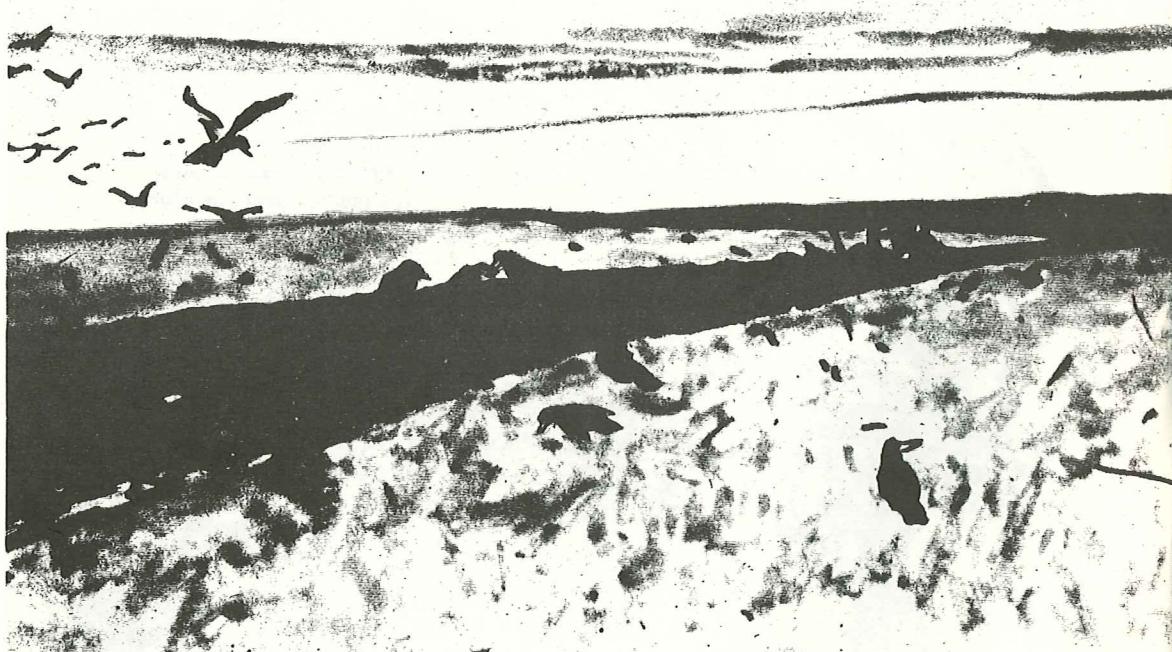

Василь ШЕВЧУК

БЕРЕЗЕНЬ

Граки з'явилися в селі
Погожої пори.
Невтомний жайвір угорі
Виспівує:—Юл-лі!
— Юлі-юлі, юлі-юлі...—
Луна вже кілька діб.
І пахне чорний клин ріллі,
Мов свіжий житній хліб.

БАТЬКИ Й МАТЕРІ!

Вчасно відновіть передплату на "Соняшник". Зверніть увагу на нову адресу.

НА УРОЦІ

На уроці аритметики учитель запитав Петрика:

- Скажи, як розділити сім груш між вісьюмома товаришами?
- Найкраще зварити компот, — відповів Петрик.

У ПЕРУКАРНІ

Жив у Харкові перукар Рабінович. Підстригаючи волосся чоловікові, який сидів у його кріслі, він оповідав йому завжди про всякі страшні пригоди: про пожежу, повінь, землетруси. Один його постійний відвідувач запитав Рабіновича:

- Скажіть, чому ви мені розповідаєте завжди про щось страшне?
- Тому що тоді у вас волосся стає дики і мені набагато легше вас стригти, — посміхаючись, сказав Рабінович.

В. ЧОРНОГОР

Малюнки Г. ТУЛЬЧЕВСЬКОЇ

ЧИТАЄ ДОНЬКА ВЖЕ „КОБЗАР“

Вже донька пошепки складає,
Присівши з татом за столом:
«...А хату ра-єм на-зи-ва-ють...»
Чи «...пас яг-ня-та за се-лом...»
Хоч таємниць іще багато
Вона зустріне на путі,
Але навчиться читати —
Крок неабиякий в житті.
І тато радий до безкрайю,
Він молодіє, хоч в літах:
«Кобзар» вже донечка читає,
Дарма, що тільки по складах.

Малюнки М. ХУДЯКА

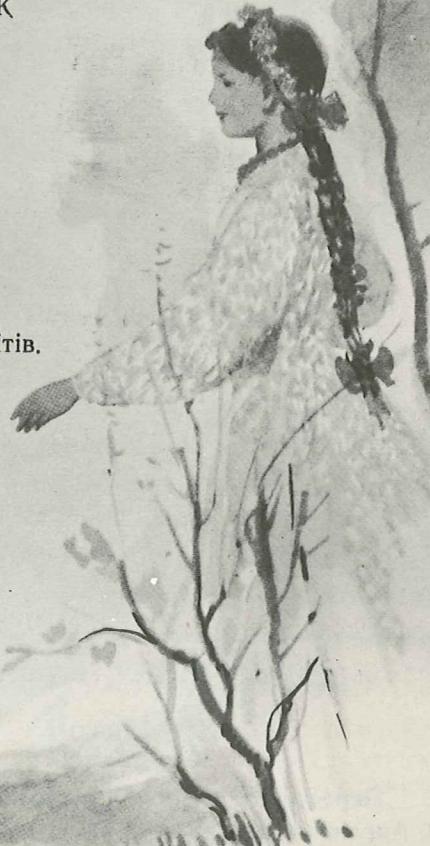
Сіла зима на візок

В. ШЕВЧУК

Сіла зимонька в візок
Та їй поїхала в лісок,
У лісок аж у ярок,
Де лишився ще сніжок.

А весна прийшла здаля
На луги і на поля
У віночку із блакиті,
В білім платті з ранніх квітів.

Тепле літо вслід весні
По річках пливе в човні
І везе усім на світі
Хліб і яблука налиті.

ДРУЗІ

Звідкіля ця дівчинка хороша?
А із школи біля Черемоша,
У живий куточок зазирнула,
Та й про все у світі позабула.

В тім куточку — ось де
У корзинці —
Їжачата хрумають гостинці.
Зайченята долі ходять пішки.
Білка з рук визбирає горішки,
Заглядає в оченята сині
Білокосій дівчинці Марині.

„СОНЯШНИК”, ілюстрований місячник для дітей.

Редактор — Петро Волиняк

Передплата на рік: Канада — 3.00 дол., США — 3.50 дол. Австралія
й Англія — 20 шилінгів, інші країни — рівновартість 3.00 долярів.

Передплату і все листування слати на адресу:

NOWI DNI
187 Yarmouth Rd.
Toronto 4, Ont. Canada

oooooooooooooooooooo